

АКТУАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ ВІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ НОВІТНИМИ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИМИ ПЕДАГОГІЧНИМИ ТЕХНОЛОГІЯМИ

В статтє сопоставляються идеи теории свободного воспитания и принципы новейших лично-ориентированных педагогических технологий организации воспитания подрастающего поколения.

This article reveals of free upbringing ideas and investigation the principles modern pedagogic technology of personally oriented approach to organization of upbringing of youth.

Закріплення Основним законом України прав кожної людини на „свободу світогляду”, „свободу творчості, захист інтелектуальної власності, моральних інтересів” посилює соціальну значущість освіти. Перед сучасною національною освітньою галуззю поставлена мета: виховання особистості всебічно розвинутої, соціально активної і творчої. В цьому контексті цікава думка І.Зязюна про неспроможність ідеї всебічного розвитку особистості: „Кожний має право на розвиток тієї сфери своєї індивідуальності, до якої в нього лежить душа” [3,8]. Тому основне завдання виховання академік визначає як формування в школярів здатності до реалізації своїх задатків і саморозвитку себе як особистості.

З нашої точки зору, формування соціально активної творчої особистості потребує реорганізації навчально-виховного процесу в напрямку створення оптимальних умов для природного саморозгортання потенційних можливостей кожного його учасника. Такі умови можуть бути реалізовані при втіленні в практику сучасної загальноосвітньої школи ідей вільного виховання особистості, зокрема:

- єдності людини зі світом, розуміння її як творця ноосфери;
- цілісності особистості, природовідповідного та взаємозалежного розвитку тіла, душі та духу;
- першочерговості виховання духовності особистості, що обумовлює необхідність ціннісного, естетичного та емоційного насичення вихованців;
- вдосконалення суспільства шляхом виховання духовно вільної особистості;
- самотності людини, що передбачає право вільного розвитку природних можливостей та врахування у виховному процесі інтересів кожного вихованця;
- вільного вибору шляхів та способів самореалізації, який пов'язується з формуванням відповідальності за прийняті рішення та вчинки;
- залучення вихованців до активної творчої різноманітної діяльності (моральної, інтелектуальної, трудової, художньо-практичної тощо) для набуття власного життєвого досвіду.

Зіставивши ідеї та принципи вільного виховання з положеннями новітніх особистісно орієнтованих педагогічних технологій, ми виявили значну їхню тотожність.

Зокрема, І.Зязюн виділяє такі стратегічні принципи навчально-виховного процесу: формування особистісного стилю взаємодії учня з однолітками і вчителем; активна взаємодія у сфері обміну духовними цінностями з усіма членами шкільного колективу; включення учнів у творчу діяльність, оскільки вона є способом інтенсивного розвитку інтелектуальних здібностей і особистісних якостей учнів. При цьому розвиток творчих здібностей визначається „гарантією того, що учні зможуть орієнтуватися в нестандартних життєвих ситуаціях” [3,11]. Щодо тактичних принципів гуманізації вчений зауважує, що вони повинні відповідати „природним механізмам розвитку учнів”. До них він відносить: створення позитивного фону навчання й

атмосфери емоційної піднесеності, формування почуття успіху; опору на гру як засіб прояву позитивних почуттів та ідеальний перехід до творчості; урахування вікових особливостей. Проте, визнаючи необхідність свободи в сучасному освітньому процесі, педагог підкреслює недостатність змістовної і дидактичної забезпеченості нових технологій.

Таку ж проблему окреслює й М.Красовицький, відзначаючи: „Сучасна педагогіка проголосила особистісно орієнтований підхід до виховання і навчання тому, що тоталітарна школа не цікавилася особистістю учня” [4,9]. Розглядаючи проблему принципів виховання в аспекті нового педагогічного мислення, він описує положення, сутність яких збігається з позиціями вільного виховання. Зокрема принципи: єдності зусиль школи, родини і громадськості (як опора на кращі сімейні та національні традиції); визнання самоцінності особистості при визначенні цілей її виховання (як об'єднання соціально значущих пріоритетів і власних ціннісних орієнтацій дитини); індивідуального підходу (як підтримки морального становлення особистості, духовного стимулювання до самовиховання); єдності вільного вибору і відповідальності особистості (як виховання вільної, але соціально відповідальної особистості); стимулювання внутрішнього життя особистості (як врахування неможливості досягнення мети без внутрішньої роботи учня) [4,9-10].

Трактуючи особистість як „суб'єкт вільної, свідомо мотивованої діяльності, спрямований у майбутнє”, І.Бех також приходять до проблеми її свободи, оскільки вважає, що тільки у свободі виявляється духовність людини. Вільна спільна пізнавальна діяльність можлива. Якщо, з одного боку, вихованець зберігає свою самобутність, а з іншого, учиться обмежувати свою свободу. При цьому співробітництво вчителя з учнем є „каталізатором розвитку особистості школяра”. І.Бех підкреслює, що уміння „правильно скористатися волею” залежить від здатності до рефлексії, навчитися якої можна тільки за допомогою

педагога [1,25]. Процес самоактуалізації учнів він пропонує організувати на ґрунті педагогічного діалогу та співтворчості. Заснована на свободі, відповідальності і справедливості, така взаємодія створюватиме умови для продуктивної самостійної діяльності школярів, забезпечить можливість розвитку творчої індивідуальності кожного.

Досліджуючи шляхи гуманізації сучасної освіти, С.Гончаренко та Ю.Мальований пов'язують їх з відродженням духовності. Утилітарному розумінню духовності вчені протиставляють свою дефініцію цієї категорії як „внутрішньої сфери самовизначення людини, апріорної здатності будувати свій власний світ прагнень та оцінок, відображати через інтелект і морально-психологічний потенціал дійсність відповідно своєму ідеалу життя і людської гідності” [2,4]. Наполягаючи на науковому загальнокультурному характері духовності, учені бачать розв'язання задачі її відродження в розробці і широкому впровадженні технологій особистісно орієнтованої освіти.

Шляхи формування духовності особистості розглядає й О.Сухомлинська, вказуючи, що основою виховання повинні стати загальнолюдські цінності. Розв'язання проблеми виховання духовності підростаючого покоління вона вбачає в організації ціннісного (аксіологічного) навчання. Під ціннісним навчанням розуміємо навчально-виховний процес, який „...має своїм кінцевим результатом не окремі знання, а формування аксіологічного світогляду, що оперує ціннісними категоріями” [5,109]. Так само як і теоретики вільного виховання, вона підкреслює, що розвиток і функціонування ціннісних орієнтацій вимагає антропоцентричного підходу до формування особистості школяра. Мова йде про те, що „...у центрі процесу формування ціннісних орієнтацій знаходиться дитина і її саморозвиток” [5,109].

Слід зазначити, що більшість учених (І.Бех, О.Сухомлинська, Б.Чижевський, Е.Помиткін та ін.) духовні цінності трактують як моральні ідеали, що залежать від внутрішнього світу їхнього носія, його потреб і прагнень,

підкреслюючи, що наявність ціннісних орієнтацій є показником як соціалізації особистості, так і духовності суспільства в цілому. Актуальною цінністю сучасності визначається здатність до вільного вибору та відповідальність за нього, оскільки саме усвідомлений вільний вибір „робить людину активним суб'єктом дійсності”. Таку ж точку зору висловлює Н.Лавриченко, досліджуючи реалізацію категорій „соціальність”, „духовність”, „моральність” у сучасному педагогічному процесі. Вона підкреслює: „Виховувати людину - значить звертатися не лише до інтелекту, а виховувати її почуття, саме вони є основою людського духу”. Визнаючи духовність як спосіб індивідуального світопізнання в єдності з усвідомленням власної особистості, дослідниця вважає, що в духовності виявляється свобода людського духу.

Підкреслимо, що ефективність виховання залежить від спроможності вчителя забезпечити духовний педагогічний супровід процесу формування почуття власної гідності, становлення внутрішнього світу своїх вихованців. Тому роль педагога в системі вільного виховання полягає в прийнятті самотності учня, створенні умов для природного розвитку його потенційних задатків, прояві зацікавленості успіхами і проблемами, демонстрації відкритості та довіри в педагогічній взаємодії, залученні учнів до різноманітної творчої діяльності, використанні активних методів навчання.

Таким чином, основне завдання виховання сучасної людини-творця і в теорії вільного виховання, і в новітніх особистісно орієнтованих технологіях визначено як виховання духовно вільної особистості, готової до індивідуальної творчої діяльності на благо людства.

Література

1. Бех І. Особистісно орієнтоване виховання: науково-методичний посібник.-К.:ІЗМН, 1998.-204с.
2. Гончаренко С., Мальований Ю. Гуманізація і гуманітаризація освіти // Шлях освіти.-2001.-№2.-С.4-9;-№3.-С.2-8.

3. Зязюн І. Гуманістична стратегія теорії і практики навчального процесу // Рідна школа.-2000.-№8.-С.8-12.
4. Красовицький М. Про модель принципів // Шлях освіти.-2002.-№3. - С.7-11.
5. Сухомлинська О. Цінності в вихованні дітей та молоді: стан, розробки, проблеми // Педагогіка і психологія.-1997.-№1. - С.105-111.